

**Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου**

**Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία
και στον πολιτισμό**

Πορεία μέσα από αντιθέσεις

Τόμος 3ος

Έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά Β΄ Γυμνασίου

**Η θρησκεία στη ζωή, στην
ιστορία και στον πολιτισμό
Πορεία μέσα από αντιθέσεις**

**Το έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με
την ευθύνη της Επιτροπής Εμπει-
ρογνωμόνων του Ινστιτούτου Εκ-
παιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο
υλοποίησης του Υποέργου «Εκ-
πόνηση Προγραμμάτων Σπουδών
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμι-
ας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον
Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών
Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) -
Νέο Πρόγραμμα Σπουδών».
Το παρόν υλικό συνοδεύει το
αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών
και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού.**

ΣΥΝΤΑΞΗ ΦΑΚΕΛΟΥ
Θανάσης Νευροκοπλής
ΜΤη Θεολογίας, Εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης,
Μέλος της Επιτροπής Εμπειρογνω-
μόνων

Παναγιώτης Αρ. Υφαντής
Αναπληρωτής Καθηγητής
Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ, Μέλος
της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων

Λάσκαρης Ιατρόπουλος
ΜΤη Θεολογίας, Εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Ζωή Τερλιμπάκου
Δρ Θεολογίας, Εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Διονυσία Χατζή
ΜΤη Θεολογίας, Εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

**ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΜΟΡΦΟΠΟΙΗΣΗ ΦΑΚΕΛΟΥ
Θανάσης Νευροκοπλής**

**ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Νικόλαος Μαστερόπουλος,
Σκηνές από την Αποκάλυψη
σε σμάλτο (λεπτομέρεια), 2001**

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

**Έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου**

Τόμος 3ος

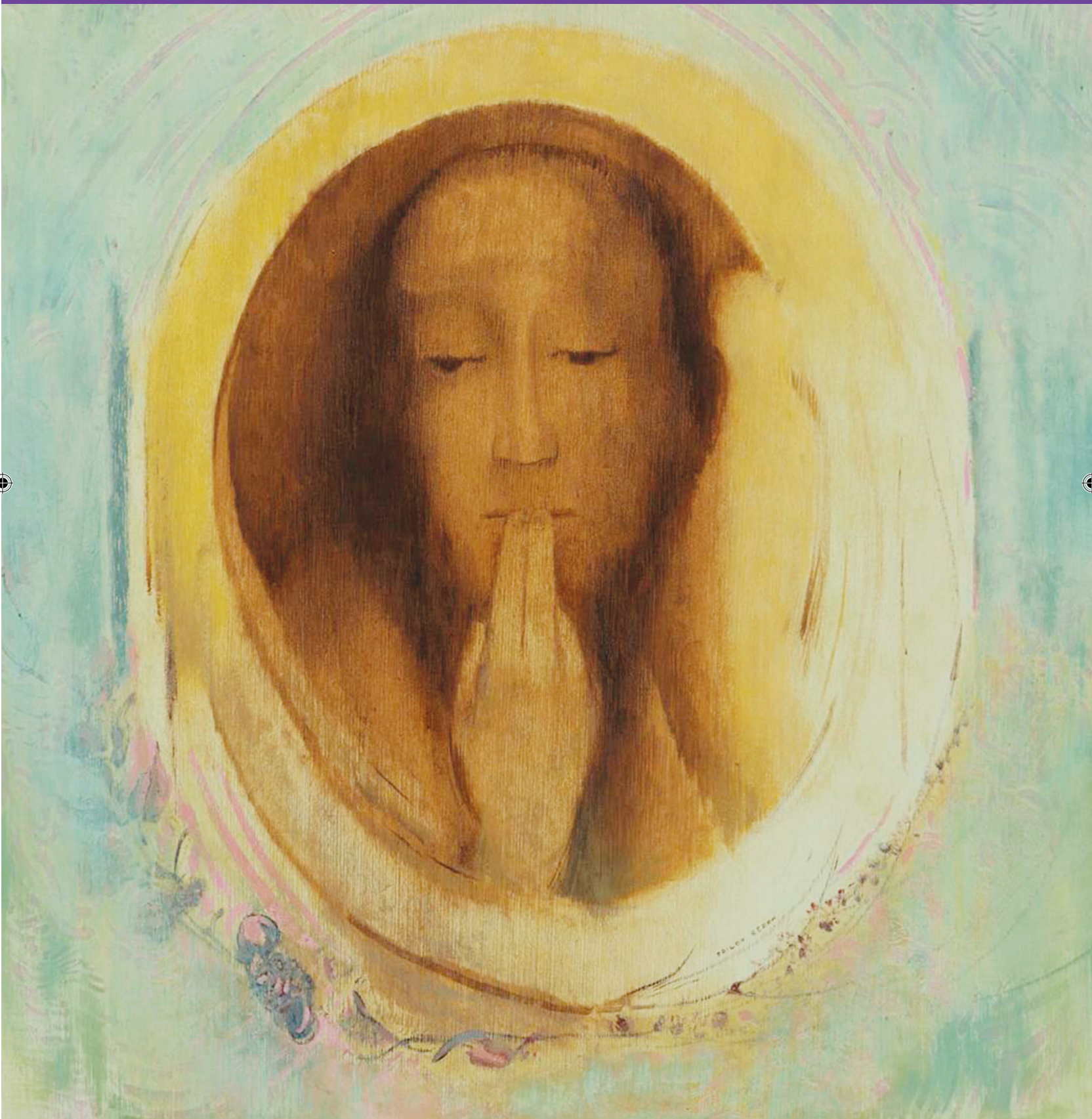
**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

ΑΘΗΝΑ 2017

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Ποιος είναι ο άνθρωπος;

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ

Σε αυτήν τη Θεματική Ενότητα θα επιχειρήσουμε μια πιο συστηματική καταγραφή και κατανόηση της χριστιανικής ανθρωπολογίας. Αξιοποιώντας τα διδάγματα της προηγούμενης Ενότητας για τον Θεάνθρωπο Ιησού, θα εξετάσουμε τη χριστιανική κατανόηση του ανθρώπου μέσα από τη βιβλική και πατερική γραμματεία: ως δημιούργημα και εικόνα του Θεού, που πλάστηκε με προορισμό να γίνει όμοιος με Αυτόν· να ζει, δηλαδή, και να υπάρχει ελεύθερα, αγαπητικά και δημιουργικά. Παράλληλα, θα μας δοθεί η δυνατότητα να εξετάσουμε και άλλες απόψεις ή εκδοχές κατανόησης για το «ποιος είναι ο άνθρωπος;», που προέρχονται από άλλες θρησκευτικές και πνευματικές παραδόσεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ο άνθρωπος: «Αυτός ο κόσμος ο μικρός ο μέγας»

 Η εικόνα του ανθρώπου: από τον Οδυσσέα μέχρι τους υπερήρωες των σύγχρονων κόμικς

 Η δύναμη και η αδυναμία του σύγχρονου ανθρώπου

II. Ο σκοπός και το νόημα της ζωής του ανθρώπου: Η βιβλική πρόταση και η θεολογική ερμηνεία

 Ο άνθρωπος ως δημιούργημα του Θεού

 Ο άνθρωπος υπάρχει μόνο όταν αγαπάει και αγαπιέται!

 Ο άνθρωπος ως διάκονος του πλησίον

- ✿ Ο άνθρωπος ως δημιουργός:
Η παραβολή ταλάντων
- ✿ Ο άνθρωπος στην κτίση: Βασιλιάς, οικονόμος ή ιερέας;
- ✿ Ο άνθρωπος ως δοξολογική ύπαρξη

III. Από την εικόνα στην ομοίωση

- ✿ Άγιος Λουκάς ο ιατρός
- ✿ Αγία Φιλοθέη

IV. Ο άνθρωπος στις άλλες θρησκείες

- ✿ Ιουδαϊσμός
Ο άνθρωπος ως αντικείμενο της θείας φροντίδας
- ✿ Ισλάμ
Ο άνθρωπος ως «χαλίφης» (τοποτηρητής) της δημιουργίας του Θεού
Ορθοπραξία (Κοράνιο, Πέντε Στύλοι)

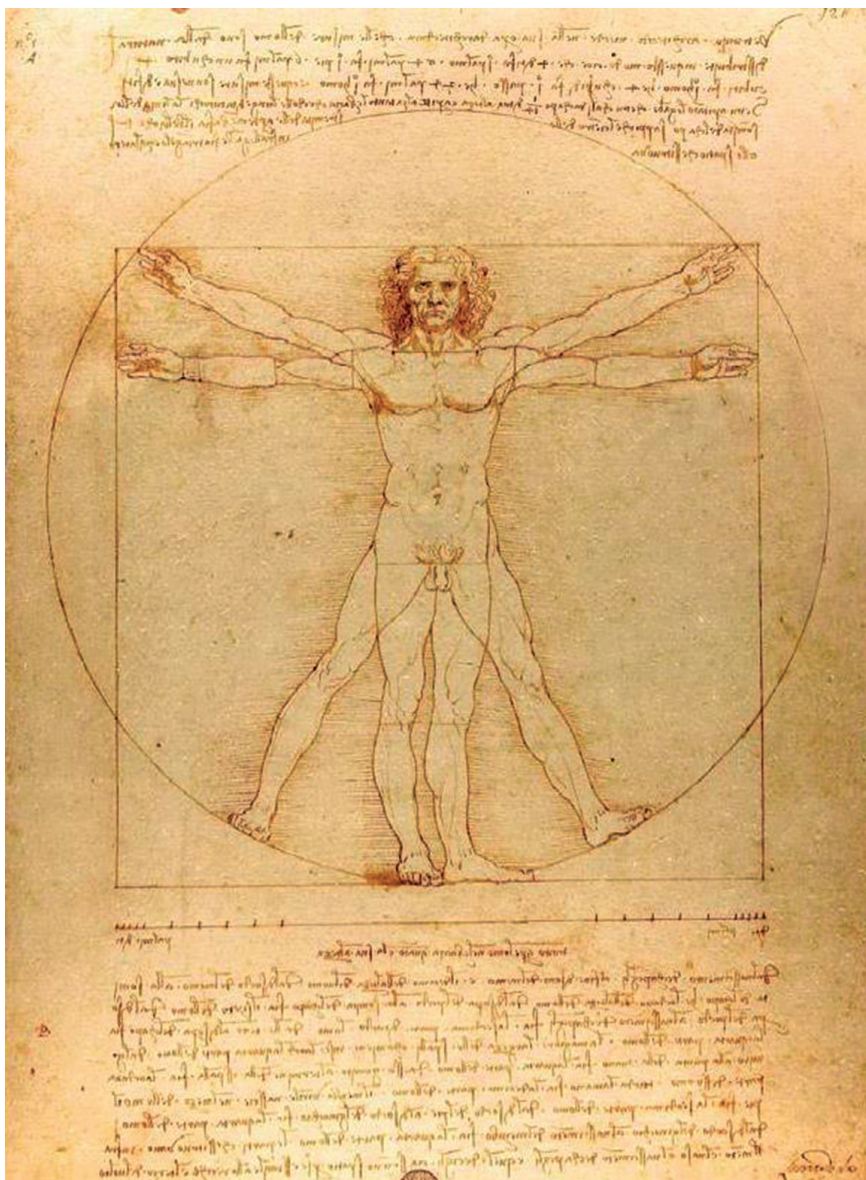

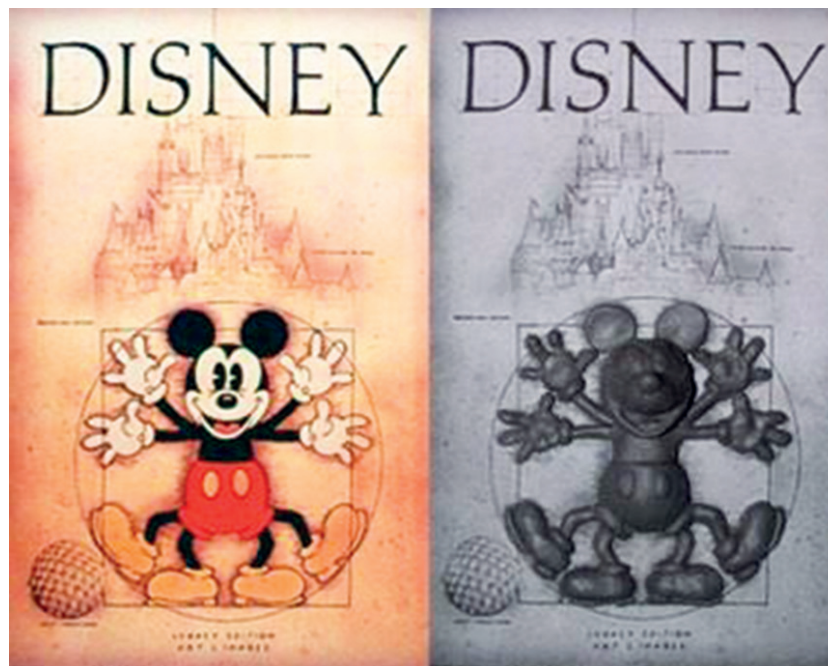
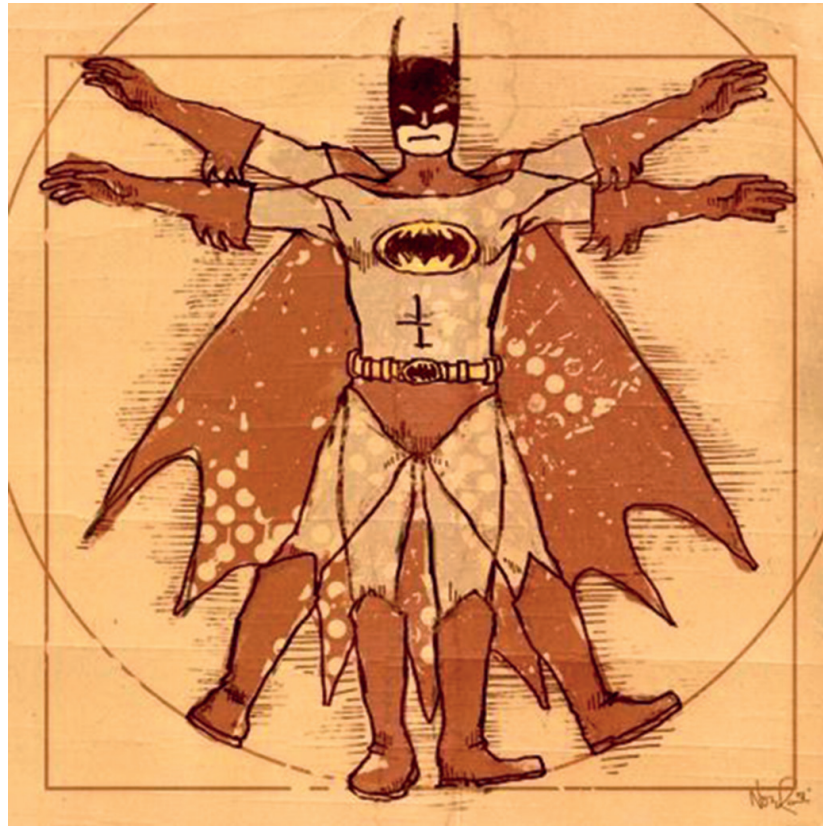
- Ο άνθρωπος ως μικρόκοσμος
- ✿ **Ινδουισμός**
Κάρμα και άτμαν: Καλές πράξεις και ατομική «ψυχή»
Η λύτρωση του ανθρώπου μέσα από την αφοσίωση και την αγάπη
  - ✿ **Βουδισμός**
Ο σεβασμός απέναντι σε όλα τα πλάσματα

Ι. Ο άνθρωπος: «Αυτός ο κόσμος ο μικρός ο μέγας»

Η εικόνα του ανθρώπου: από τον Οδυσσέα μέχρι τους υπερήρωες των σύγχρονων κόμικς

Οι ήρωες, τότε και τώρα

Οι άνθρωποι του Ομήρου μάχονται με τα σπαθιά και τα λόγια. Είναι φυσικοί, απροσποίητοι, καυχησιάρηδες, άτρομοι, ριψοκίνδυνοι.

Προβάλλονται στο φως του μύθου γεμάτοι ψυχική ευγένεια, εντιμότητα και καλοσύνη. Σέβονται τον νεκρό αντίπαλο, αισθάνονται τον πόνο του νικημένου, αλλά υποτάσσονται στη σκληρή ανάγκη του πολέμου. Όλη η πανουργία τους εξαντλείται σ' ένα ξύλινο άλογο. Ο αγέρωχος και ακατανίκητος πολεμιστής γίνεται η δόξα του τόπου του, ο αθάνατος μύθος. Γίνεται παραμύθι και τραγούδι. Φτερώνει τις καρδιές, ταξιδεύει μέσα στα όνειρα των κοριτσιών, βαυκαλίζει τους πόθους των νέων. Στους δύσκολους καιρούς της σκλαβιάς, όταν ένας λαός υπομένει δεινό ζυγό, μεταμορφώνεται σε νανούρισμα, σε προσευχή, σε διδασκαλία.

Ο πόλεμος άρχισε να χάνει ένα μέρος απ' την ομορφιά του από τότε που ο άνθρωπος μπόρεσε να

αντικαταστήσει τα αγχέμαχα με τα εκηβόλα όπλα. Κι άρχισε να μεταμορφώνεται σε ολόσωμη φρίκη από τότε που εστοχάστηκε να συντρίψει το ηθικό του αντιπάλου του, χτυπώντας τον άμαχο πληθυσμό. Αυτό ήταν ήδη μια ατιμία. Οι ατιμίες ολοένα και πολλαπλασιάζονται στους καιρούς μας. Οι ακήρυκτοι πόλεμοι, οι πόλεμοι της ενέδρας, οι αιφνιδιασμοί, σε εποχές φαινομενικής, έστω, ειρήνης, είναι έξω από τους κανόνες του αιματηρού παιχνιδιού που είναι ο πόλεμος. Τώρα έρχονται οι πύραυλοι: ένας τεχνικός, κρυμμένος κάπου αθέατος, ήσυχος, ψύχραιμος, δεν έχει παρά να πατήσει ένα κουμπί και να αφανίσει λαούς. Η φυσική ρώμη, η γενναιότητα, που θα μπορούσε, κατά την περίπτωση, να γίνεται και γενναιοφροσύνη, δεν παίζει πια κανένα

ρόλο. Η επική χειρονομία έχει πεθάνει. Έτσι είμαστε αναγκασμένοι να ομολογήσουμε πως οι άγριοι του παρθένου δάσους, οι απολίτιστοι, πολεμούν τιμιότερα από τους πολιτισμένους.

Τα παραμύθια μιλούν συχνά με θαυμασμό για τους αρχαίους εκείνους πολεμιστές της Αραβικής ερήμου. Ένας χαλίφης, που έχει σκοτώσει, απάνω στ' άλογο, με το δαμασκηνό σπαθί του, στρατιές, μπορούσε και να συγκινηθεί από το χαμόγελο ενός παιδιού, από τον θρήνο μιας μάνας, να χαρίσει τη ζωή σ' έναν έξυπνο άνθρωπο, γιατί του είπε ένα νόστιμο αστείο. Είχε τις αδυναμίες του και τις ευαισθησίες του ο αιματοπότης χαλίφης. Ο πολιτισμένος δεν ξέρει τίποτε από τούτα. Είναι το συνειδητό έγκλημα, η οργανωμένη κακοήθεια. Κι

αυτό νομίζω είναι το απογοητευτικότερο. Ζούμε σε μια εποχή μίσους και αγωνίας. Η Ιστορία μνημονεύει πολλές τέτοιες εποχές. Αλλά εκείνες δεν είχαν υποτάξει την επιστήμη. Οι περισσότερές τους μάλιστα ήταν κι ολωσδιόλου αγράμματες. Δηλαδή: εντιμότερες.

Ιωάννης Μ. Παναγιωτόπουλος,
Το τέλος του ηρωισμού

Η δύναμη και η αδυναμία του σύγχρονου ανθρώπου

Η δίψα για εξουσία ως έκφραση αδυναμίας

Με την άνοδο του φασισμού ο πόθος εξουσίας και η πεποίθηση πως αποτελεί δικαίωμα έφτασαν σε νέα ύψη. Εκατομμύρια εντυπωσιάζονται από τις νίκες της εξουσίας

και εκλαμβάνουν αυτό σαν ένδειξη δύναμης. Ασφαλώς η εξουσία πάνω σ' ένα λαό είναι έκφραση ανώτερης δύναμης από καθαρά υλική άποψη. Αν έχω τη δύναμη πάνω σ' ένα άλλο πρόσωπο να το σκοτώσω, τότε είμαι "ισχυρότερος" απ' αυτό. Όμως από ψυχολογική άποψη, ο πόθος της εξουσίας δεν πηγάζει από δύναμη αλλά από αδυναμία. Είναι η έκφραση της ανικανότητας του ατομικού εγώ να σταθεί μόνο του και να ζήσει. Είναι η απεγνωσμένη προσπάθεια για την απόκτηση δευτερογενούς δύναμης, εκεί που λείπει η αυθεντική δύναμη.

Έριχ Φρομ, Ο φόβος
μπροστά στην ελευθερία

Για κάποιον μες στον κόσμο είν’
αργά
ποιος τη ζωή μου, ποιος την
κυνηγά;

Ποιος τη ζωή μου, ποιος παραφυλά
στού κόσμου τα στενά ποιος
σημαδεύει;

Πού πήγε αυτός που ξέρει να μιλά,
που ξέρει πιο πολύ και να πιστεύει;

Τα τραγούδια του αγώνα (1974),
Στίχοι: Μάνος Ελευθερίου,
Μουσική: Μίκης Θεοδωράκης

Η δύναμη της σιωπής

Συναντούμε κοινωνικά σύνολα
που δεν ξέρουν, δεν υποπτεύονται
τι κρύβεται πίσω από τη βαναυσό-
τητα: πόση ουσιαστική αδυναμία,
πόση ανάγκη για άμυνα, πόση με-
ταμφιεσμένη μνησικακία, πόσα συ-

μπλέγματα, πόση περιφρόνηση προς το ανθρώπινο γένος, πόσοι παράγοντες αστάθμητοι και σκοτεινοί. Η πραγματική δύναμη είναι κάτι πολύ πιο δύσκολα εξακριβώσιμο απ' ό,τι πιστεύει ο κόσμος. Εμφανίζεται, αθόρυβη και σεμνή, εκεί που κανένας σχεδόν δεν το φαντάζεται: στο εργαστήριο του σοφού, στο κελί του αγίου, στη φυλακή του επαναστάτη. Σπανιότατα στο προσκήνιο. Γιατί δύναμη ανθρώπου θα πει ένα και μόνο: δύναμη ψυχής. Κι αυτή φανερώνεται στη μοναξιά και στον κατατρεγμό, όχι στην αγορά και στον θρίαμβο.

**Άγγελος Τερζάκης,
Προσανατολισμός στον αιώνα**

Οι ήρωες είναι πάντα ευγενικοί

**Οι ήρωες είναι πάντα ευγενικοί |
Γεννιούνται μ' ένα χρυσαφένιο
χρώμα,
μ' όνειρα που τους τα φτιάχνει η
συννεφιά |
μ' ελπίδες που φυτρώσαν μέσ' στο
χώμα**

**Οι ήρωες δεν έχουν μυστικά |
Δεν ταξιδεύουνε ποτέ σε ξένα μέρη.
Γίνοντ' αγάλματα ψυχρά, μα εθνικά |
κι έχουν για συντροφιά τους ένα
περιστέρι**

**Οι ήρωες είναι πάντα ευγενικοί |
Κάνουν πως, τάχα, λεπτομέρειες δε
θυμούνται
Κι όταν η νύχτα τούς σκεπάζει με
σιωπή, |
πετάν' το θρύλο στα πουλιά κι
αποκοιμούνται.**

**Στίχοι, Μουσική:
Μάνος Χατζιδάκις (1983)**

ΙΔΕΕΣ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ✿ TPS με θέμα: «Τα χαρακτηριστικά των ηρώων ενός δημοφιλούς κόμικ».
- ✿ Έκφραση και αποτύπωση της «Δύναμης και αδυναμίας του σύγχρονου ανθρώπου» σε παγωμένη εικόνα.
- ✿ TWPS: «Υπάρχουν πράγματα που δεν είναι όπως φαίνονται;» (για τα επιτεύγματα του σύγχρονου ανθρώπου, π.χ. τεχνολογία, επικοινωνία, ιατρική, τέχνη κ.ά.).
- ✿ Artful Thinking («η αρχή, η μέση και το τέλος»): Η εικόνα του ανθρώπου στις εμπορικές διαφημίσεις και στα ΜΜΕ.

ΙΙ. Ο σκοπός και το νόημα της ζωής του ανθρώπου. Η βιβλική πρόταση και η θεολογική ερμηνεία

Ο άνθρωπος ως δημιούργημα του Θεού

**«και εποίησεν ο Θεός τον
άνθρωπον κατ' εικόνα Θεού»,
Γεν 1. 26 – 28**

**Μετά είπε ο Θεός: «Ας φτιάξουμε
τον άνθρωπο σύμφωνα με την ει-
κόνα τη δική μας και την ομοίωση,
κι ας εξουσιάζει στις θάλασσας τα
ψάρια, στου ουρανού τα πτηνά, στα
ζώα και γενικά σ' όλη τη γη και στα
ερπετά που σέρνονται πάνω σ' αυ-
τήν». Δημιούργησε, λοιπόν, ο Θεός
τον άνθρωπο σύμφωνα με τη δική
του την εικόνα, «κατ' εικόνα Θεού»
τον δημιούργησε, τους δημιούργησε**

άντρα και γυναίκα. Τους ευλόγησε και τους είπε: «Να κάνετε πολλά παιδιά, ώστε να πολλαπλασιαστείτε, να γεμίσετε τη γη και να κυριαρχήσετε σ' αυτήν. Να εξουσιάσετε στης θάλασσας τα ψάρια, στου ουρανού τα πτηνά και σε κάθε ζώο που κινείται πάνω στη γη».

«από το χώμα της γης», Γεν 2. 7

Τότε ο Κύριος ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από το χώμα της γης και φύσηξε μέσα στα ρουθούνια του πνοή ζωής. Έτσι έγινε ο άνθρωπος ζωντανό ον.

**«άρσεν και θήλυ εποίησεν
αυτούς», Γεν 2. 18, 21-23**

Ο Κύριος ο Θεός είπε: «Δεν είναι καλό να είναι ο άνθρωπος μόνος. Θα του φτιάξω έναν σύντροφο όμοιο μ' αυτόν». Τότε ο Κύριος ο Θεός τον έριξε σε βαθύ ύπνο κι αποκοιμήθηκε· πήρε μία από τις πλευρές του και τη θέση της τη συμπλήρωσε με σάρκα. Μετά, από

την πλευρά που πήρε από τον Αδάμ, σχημάτισε μια γυναίκα και την οδήγησε σ' αυτόν. Τότε ο Αδάμ είπε: «Αυτό επιτέλους είναι κόκαλο από τα κόκαλά μου και σάρκα από τη σάρκα μου. Γυναίκα αυτή θα λέγεται, γιατί απ' τον άντρα προήλθε».

✿ Στα εβραϊκά το όνομα «Αδάμ» σημαίνει χοϊκός, ενώ «Εύα» σημαίνει ζωή.

Η ισοτιμία της γυναίκας με τον άνδρα

Διότι, είμαστε, έλεγε η αγία Ιουλίτα, από το ίδιο φύραμα με τους άνδρες. Έχουμε πλαστεί όπως και αυτοί, σύμφωνα προς την εικόνα του Θεού. Από τον Κτίστη η γυναίκα έγινε έτσι, ώστε εξίσου με τον άνδρα να δέχεται την αρετή. Και πράγματι, δεν

είμαστε σε όλα συγγενείς με τους άνδρες; Διότι, για την κατασκευή της γυναίκας δεν ελήφθη μόνον η σάρκα αλλά και «οστούν εκ των οστέων». Επομένως, η σταθερότητα, η δύναμη και η υπομονή δόθηκαν και σε μας από τον Δεσπότη εξίσου με τους άνδρες.

Μεγάλου Βασιλείου, Εις την μάρτυρα Ιουλίτταν και περί ευχαριστίας

Ο άνθρωπος υπάρχει μόνο όταν αγαπάει και αγαπιέται!

Ελευθερία και αγάπη, Γαλ 5. 13-15

Ο Θεός, λοιπόν, αδελφοί μου, σας κάλεσε για να ζήσετε ελεύθεροι. Μόνο να μη γίνει η ελευθερία αφορμή για αμαρτωλή διαγωγή, αλλά με αγάπη να υπηρετείτε ο ένας τον άλλο. Άλλωστε όλος ο νόμος συνοψίζεται σε μια φράση, στο να αγαπήσεις τον πλησίον σου σαν τον εαυτό σου. Αν όμως δαγκώνετε και τρώτε ο ένας τον άλλον, προσέξτε μήπως αλληλοεξοντωθείτε.

Ο ύμνος της αγάπης, Κορ Α 13, 4-8

Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει.

Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεῖ· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται· είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος· ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει. Δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό.

Εκείνος που αγαπάει, όλα τα ανέχεται· σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει. Ποτέ η αγάπη δε θα πάψει να υπάρχει.

Ο άνθρωπος ως διάκονος του πλησίον

Η ανατρεπτική δύναμη της διακονίας, Μκ 9, 35

Κάθισε τότε ο Ιησούς, φώναξε τους δώδεκα και τους λέει: «Όποιος θέλει να είναι ο πρώτος θα πρέπει να γίνει ο τελευταίος απ' όλους κι ο υπηρέτης όλων».

Ιδιόμελο απόστιχο των Αίνων του Ὁρθρου της Μεγάλης Δευτέρας

**Κύριε, τὰ τελεώτατα φρονεῖν, τοὺς
οἰκείους παιδεύων Μαθητάς, μὴ
ὁμοιοῦσθαι τοῖς ἔθνεσιν ἔλεγες, εἰς
τὸ κατάρχειν τῶν ἐλαχιστοτέρων·
οὐχ οὕτω γὰρ ἔσται ὑμῖν τοῖς ἑμοῖς
Μαθηταῖς, ὅτι πτωχὸς θέλων
ὑπάρχω, ὁ πρῶτος οὖν ὑμῶν, ἔστω
πάντων διάκονος, ὁ δὲ ἄρχων, ὡς ὁ
ἀρχόμενος, ὁ προκριθεὶς δὲ ὡς ὁ
ἔσχατος· καὶ γὰρ ἐλήλυθα αὐτὸς
τῷ πτωχεύσαντι Ἀδὰμ διακονῆσαι,
καὶ λύτρον δοῦναι ἀντὶ πολλῶν, τὴν
ψυχὴν τῶν βοώντων μοι· Δόξα σοι.**

Κύριε, μαθαίνοντας τους μαθητές σου να σκέφτονται σωστά, τους έλεγχες να μην εξομοιώνονται με τους εθνικούς στην καταδυνάστευση των πιο αδύναμων. «Δε θα συμβαίνει αυτό σ' εσάς, τους μαθητές μου, καθώς κι εγώ [ο δάσκαλός σας] έγινα φτωχός με τη θέλησή μου. Ο πρώτος ανάμεσά σας να είναι υπηρέτης όλων· ο αρχηγός [να είναι] σαν τον υπήκοο και ο διακεκριμένος σαν τον τελευταίο. Γιατί κι εγώ ο ίδιος έχω έρθει για να υπηρετήσω τον Αδάμ, που τα 'χασε όλα [τον χρεωκοπημένο], και να δώσω τη ζωή μου ως λύτρα για όλους αυτούς που μου φωνάζουν Δόξα σοι».

Το πρόσωπο του Θεού

**Είδες τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες
Κύριον τὸν Θεόν σου.**

**Αββάς Δωρόθεος,
Επιστολαί διάφοροι**

Ὅμως, δεν ἦταν ἔτσι εξαρχής...

**Ἦρθαν ἔτσι τα πράγματα, ὥστε
γύρω μας να αφθονούν οι γυμνοί
και οι άστεγοι. Είναι πάμπολλοι οι
πρόσφυγες που χτυπούν τις πόρ-
τες μας. Πάμπολλοι είναι και οι**

ξένοι και οι μετανάστες. Όπου κι αν κοιτάξεις θα δεις χέρια απλωμένα σε ζητιανιά. Για σπίτι έχουν το ύπαιθρο. Κατάλυμα βρίσκουν στις στοές, στις παρόδους και στα ερημικότερα σημεία της αγοράς. Φωλιάζουν σε τρύπες όπως οι νυχτοκόρακες και οι κουκουβάγιες. Τα ρούχα τους είναι διάτρητα κουρέλια. Για χωράφι έχουν τη διάθεση όσων δίνουν ελεημοσύνη. Για τροφή, ό,τι τύχει. Πίνουν νερό από τις κρήνες όπως τα ζώα και για ποτήρια έχουν τις χούφτες τους. Για αποθήκη έχουν την κοιλιά τους, όσο μπορεί αυτή να συγκρατήσει ό,τι μπαίνει μέσα. Τραπέζι τους είναι τα γόνατά τους διπλωμένα. Κρεβάτι, το έδαφος. Μπάνιο, κάποιος ποταμός ή λίμνη, όπως τα έχει προσφέρει ακατέργαστα και κοινά σε όλους ο Θεός. Η ζωή τους είναι

πλέον γεμάτη μετακινήσεις και αγριάδα, όμως δεν ήταν έτσι εξαρχής. Ας όψονται η συμφορά και η ανάγκη.

Γρηγόριος Νύσσης,
Περί φιλοπτωχείας και ευποιΐας

ΙΔΕΕΣ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

✿ Έκφραση και αποτύπωση στερεοτυπικών εκφράσεων για τα δύο φύλα σε παγωμένες εικόνες.

✿ Έρευνα: περιπτώσεις υποτίμησης της γυναίκας στην παράδοση της Εκκλησίας. Ακολουθεί TPS για την αναγνώριση αντιφάσεων και ανακολουθιών με παραδειγματικές στάσεις του Χριστού, τον θεσμό των διακονισσών, τη θέση της Παναγίας και άλλων Μητέρων στην Εκκλησία κ.ά.

 Μελέτη περίπτωσης: Elisabeth Behr-Sigel.

 Artful Thinking («συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας» και «βάζοντας τίτλους»):

α. Η δημιουργία του Αδάμ, Μιχαήλ Άγγελος (Cappella Sistina)

β. Ψηφιδωτά Καθεδρικού Ναού στο Μονρεάλε

 Δημιουργία κολλάζ με πορτρέτα ανθρώπων κάθε ηλικίας, φυλής και φύλου. Αρχικά συζητάμε τι σημαίνει για μας ότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι είναι εικόνα του Θεού. Στη συνέχεια, αποτυπώνουμε ιδέες και μηνύματα πάνω στο κολλάζ.

 Μουσικό εργαστήριο: Σύνθεση με θέμα τη βιβλική φράση «κατ' εικόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς».

 Σε συνεργασία με τον ή τη φιλόλογο: Η θέση της γυναίκας στην αρχαία Ελλάδα και στον ιουδαϊκό κόσμο στα χρόνια του Χριστού.

 Ομαδικό γλυπτό: Γαλ 5, 13-15.

Ο άνθρωπος ως δημιουργός

Η παραβολή των ταλάντων, Μτ 25, 14-30

Η βασιλεία του Θεού μοιάζει μ' έναν άνθρωπο ο οποίος, φεύγοντας για ταξίδι, κάλεσε τους δούλους του και τους εμπιστεύτηκε τα υπάρχοντα του. Σ' άλλον έδωσε πέντε τάλαντα, σ' άλλον δύο, σ' άλλον ένα, στον καθένα ανάλογα με την ικανότητα του, κι έφυγε αμέσως για το ταξίδι. Αυτός που έλαβε τα πέντε τάλαντα πήγε, τα εκμεταλλεύτηκε και

κέρδισε άλλα πέντε. Κι εκείνος που έλαβε τα δύο τάλαντα κέρδισε επίσης άλλα δύο. Εκείνος όμως που έλαβε το ένα τάλαντο πήγε κι έσκαψε στη γη και έκρυψε τα χρήματα του κυρίου του.

Ύστερα από ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, γύρισε ο κύριος εκείνων των δούλων και έκανε λογαριασμό μαζί τους. Παρουσιάστηκε τότε εκείνος που είχε λάβει τα πέντε τάλαντα και του έφερε άλλα πέντε λέγοντας: «Κύριε, μου εμπιστεύτηκες πέντε τάλαντα· κοίτα, κέρδισα με αυτά άλλα πέντε». Του είπε ο κύριός του: «Εύγε, καλέ και έμπιστε δούλε! Αποδείχτηκες αξιόπιστος σε μικρές υποθέσεις, γι' αυτό θα σου εμπιστευτώ μεγαλύτερες. Έλα να γιορτάσεις μαζί μου». Παρουσιάστηκε κι ο άλλος με τα δύο τάλαντα και είπε: «Κύριε, μου εμπιστεύτηκες

δύο τάλαντα· κοίτα, κέρδισα άλλα δύο. Του είπε ο κύριος του: «εύγε, καλέ και έμπιστε δούλε! Αποδείχτηκες αξιόπιστος σε μικρές υποθέσεις, γι' αυτό θα σου εμπιστευτώ μεγαλύτερες. Έλα να γιορτάσεις μαζί μου». Παρουσιάστηκε κι εκείνος που είχε λάβει το ένα τάλαντο και είπε: «Κύριε, ήξερα πως είσαι σκληρός άνθρωπος. Θερίζεις εκεί όπου δεν έσπειρες και συνάζεις καρπούς εκεί που δε φύτεψες. Γι' αυτό φοβήθηκα και πήγα και έκρυψα το τάλαντό σου στη γη. Να τα λεφτά σου. Και του αποκρίθηκε ο κύριος του: «Δούλε κακέ και οκνηρέ, ήξερες πως θερίζω όπου δεν έσπειρα, και συνάζω καρπούς απ' όπου δε φύτεψα! Τότε έπρεπε να βάλεις τα χρήματα μου στην τράπεζα κι εγώ, όταν θα γυρνούσα πίσω, θα τα έπαιρνα με τόκο. Πάρτε του,

**λοιπόν, το τάλαντο και δώστε το
σ' αυτόν που είχε τα δέκα τάλαντα.
Γιατί σε καθέναν που έχει, θα του
δοθεί με το παραπάνω και θα 'χει
περίσσευμα· ενώ απ' όποιον δεν
έχει, θα του πάρουν και τα λίγα που
έχει».**

Δοξαστικό των Αποστίχων του Ὁρθρου της Μεγάλης Τρίτης

**Ἴδού σοι τὸ τάλαντον, ὁ Δεσπότης
ἐμπιστεύει ψυχὴ μου, φόβῳ δέξαι
τὸ χάρισμα, δάνεισαι τῷ δεδωκότι,
διάδος πτωχοῖς, καὶ κτήσαι φίλον
τὸν Κύριον, ἵνα στήῃς ἐκ δεξιῶν
αὐτοῦ, ὅταν ἔλθῃ ἐν δόξῃ, καὶ
ἀκούσης μακαρίας φωνῆς. Εἴσελθε
δοῦλε, εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου
σου. Αὐτῆς ἀξίωσόν με, Σωτήρ
τὸν πλανηθέντα, διὰ τὸ μέγα σου
ἔλεος.**

Να, που ο Δεσπότης σου εμπιστεύεται το τάλαντο, ψυχή μου. Δέξου με φόβο (σεβασμό) το χάρισμα. Δάνεισε αυτόν που σου το έδωσε. Μοίρασέ το στους φτωχούς και απόκτησε φίλο τον Κύριο. Για να σταθείς στα δεξιά του, όταν έλθει με τη δόξα του και ακούσεις την ευλογημένη φωνή: Έλα μέσα, δούλε, στη χαρά του Κυρίου σου. Αυτή τη χαρά, εμένα που πλανήθηκα, αξίωσέ με Σωτήρα μου να γευτώ, χάρη στο έλεός σου το μεγάλο.

Εικόνα, ελευθερία και δημιουργικότητα

Ελευθερία σημαίνει ποικιλία, διακριτικότητα. Εφόσον όλοι μας είμαστε ελεύθεροι, ο καθένας εκφράζει τη θεία εικόνα με τον δικό του ή τον δικό της ανεπανάληπτο τρόπο. Το κακό είναι μονότονο κι όχι η αγιότητα.

Επίσκοπος Διοκλείας Κάλλιστος Ware, Η εντός ημών Βασιλεία

Ο άνθρωπος στην κτίση: βασιλιάς, οικονόμος ή ιερέας

Ο άνθρωπος δίνει τα ονόματα, Γεν 2. 15, 19-20

Πήρε, λοιπόν, ο Κύριος ο Θεός τον άνθρωπο και τον έβαλε μέσα στον κήπο της Εδέμ για να τον καλλιεργεί και να τον προσέχει. Ο Κύριος

έπλασε από το έδαφος όλα τα ζώα του αγρού και τα πτηνά του ουρανού και τα έφερε μπροστά στον άνθρωπο, για να δει πώς θα τα ονομάσει. Και ό,τι όνομα έδινε ο άνθρωπος σε κάθε ζωντανή ύπαρξη, αυτό ήταν και το όνομά της.

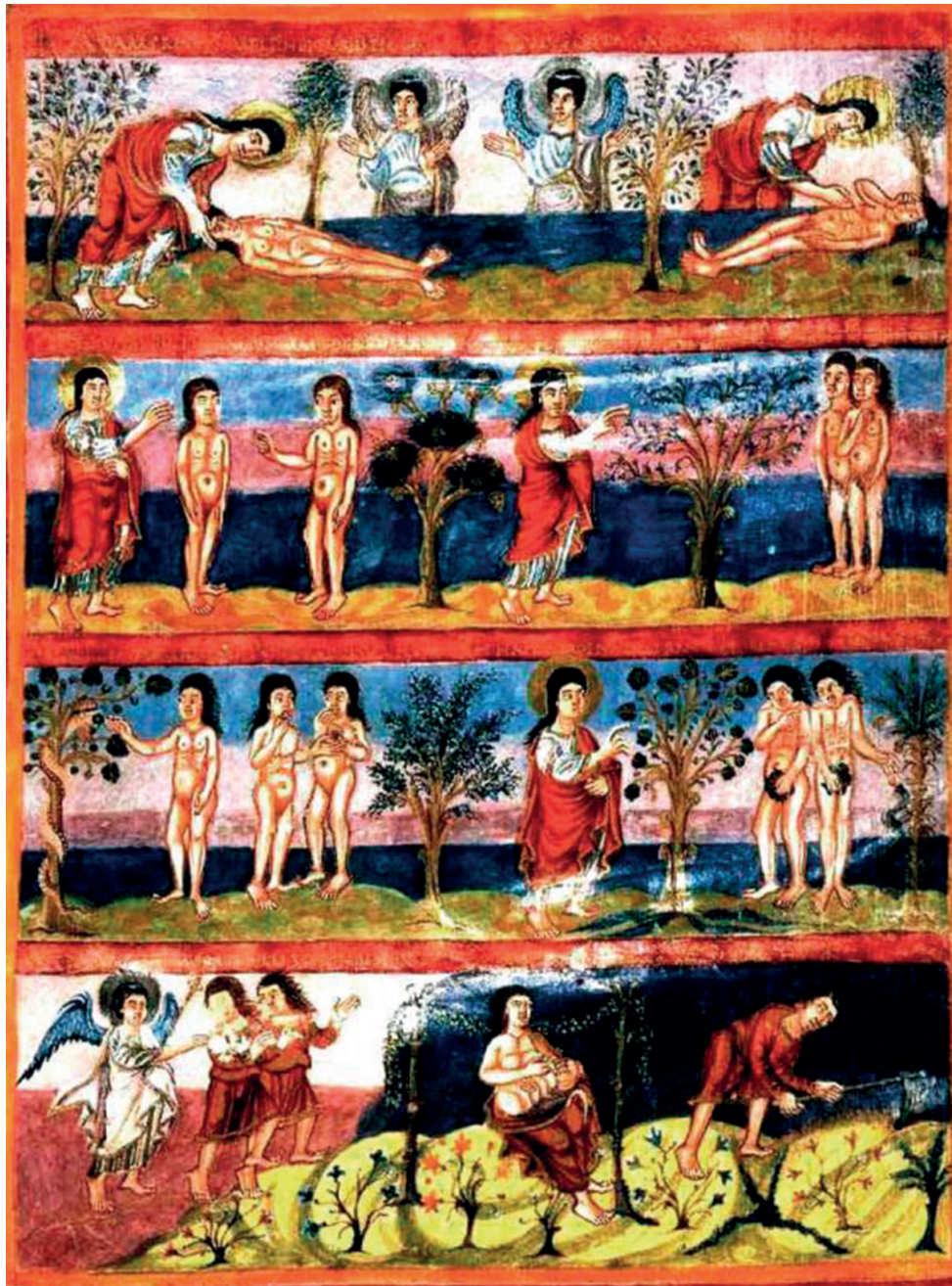

Οι οδύνες μετά την παρακοή, Γεν 3. 16-20

Και στη γυναίκα είπε ο Θεός: «Θ' αυξήσω κατά πολύ τη θλίψη και τους πόνους της κυοφορίας σου, και με πόνους θα γεννάς τα παιδιά σου. Η επιθυμία σου θα στρέφεται προς τον άντρα σου, αλλά αυτός θα σε εξουσιάζει». Μετά είπε στον Αδάμ: «Επειδή άκουσες τη γυναίκα σου κι έφαγες από το δέντρο, απ' το οποίο σε είχα διατάξει να μη φας, καταραμένη θα είναι η γη εξαιτίας σου. Με μόχθο θα την καλλιεργείς σ' όλη σου τη ζωή. Αγκάθια και τριβόλια θα σου βλασταίνει και θα τρως το χορτάρι του αγρού. Με τον ιδρώτα του προσώπου σου θα τρως το ψωμί σου, ώσπου να ξαναγυρίσεις στη γη από την οποία προήλθες, γιατί χώμα είσαι, και στο χώμα θα

**επιστρέψεις». Ο Αδάμ ονόμασε τότε
τη γυναίκα του «Εύα» γιατί αυτή έγι-
νε μητέρα όλης της ανθρωπότητας.**

Οι ωδίνες της κτίσης, Ρωμ 8, 22

Ξέρουμε καλά ότι ως τώρα όλη η κτίση στενάζει και κραυγάζει από πόνο σαν την ετοιμόγεννη γυναίκα.

Ευχές από τη Θεία Λειτουργία του Ιωάννου Χρυσοστόμου

Ἐπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς, καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ἐπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσοῦντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Για καθαρό αέρα, ευφορία στους καρπούς της γης και καιρούς ειρηνικούς, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο. Γι' αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα και στη στεριά, για τους

αρρώστους, γι' αυτούς που υποφέρουν, για τους αιχμαλώτους και για τη σωτηρία τους ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Η ελεήμων καρδιά

Τι είναι καρδιά ελεήμων; Είναι η καρδιά που φλέγεται από αγάπη για όλη την κτίση: για τους ανθρώπους, τα πουλιά, τα ζώα, τους δαίμονες και κάθε κτίσμα. Και καθώς ο άνθρωπος τα φέρνει στη μνήμη του, τα μάτια του τρέχουν δάκρυα. Από την πολλή και σφοδρή συμπόνια, σφίγγεται η καρδιά του και δεν μπορεί να υποφέρει ή να ακούσει ή να δει κάποια βλάβη ή κάτι, έστω και λίγο λυπηρό, να γίνεται στην κτίση. Γι' αυτό και προσεύχεται συνέχεια με δάκρυα για τα άλογα ζώα, τους εχθρούς της αλήθειας και γι'

**αυτούς που τον βλάπτουν, ζητώ-
ντας από τον Θεό να τους φυλάει
και να τους συγχωρήσει.**

**Ισαάκ ο Σύρος,
Τα ευρεθέντα Ασκητικά**

Ο άνθρωπος ως ιερέας της Δημιουργίας

**Ως ένα βασικό στοιχείο της χρι-
στιανικής μας ανθρωπολογίας κατά
τη διάρκεια του εικοστού πρώτου**

αιώνα, χρειάζεται να επανενεργοποιήσουμε την πατερική ιδέα του ανθρώπινου προσώπου ως μεσίτη μεταξύ ουρανού και γης, ως κοσμικό λειτουργό, ως ιερέα της δημιουργίας. Αγκαλιάζοντας όλη την ποικιλία της δημιουργίας, κάθε ανθρώπινη ύπαρξη είναι ένας δεύτερος κόσμος, ένα μεγάλο σύμπαν μέσα σε ένα μικρό, «οἷόν τινά κόσμον δεύτερον, ἐν μεγάλῳ μικρόν».

**Επίσκοπος Διοκλείας Κάλλιστος
Ware, Η Ορθόδοξη Θεολογία
στον 21ο αιώνα**

Ο άνθρωπος ως δοξολογική ύπαρξη

Ψλ 135, 1-9

Αίνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύριον, οἱ ἐστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν. αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν· ὅτι τὸν Ἰακώβ ἐξελέξατο ἑαυτῷ ὁ Κύριος, Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ. ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα ὅτι μέγας ὁ Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς. πάντα, ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις· ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν· ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.

50 / 70 - 71

Αινείτε τον Κύριο! Αινείτε του Κυρίου την ύπαρξη· αινείτε τον οι αφοσιωμένοι του! Εσείς που υπηρετείτε στο ναό του, στης κατοικίας του Θεού μας τις αυλές. Αινείτε τον Κύριο, γιατί είναι καλός· την ύπαρξή του υμνολογήστε, γιατί είναι αγαπητή. Αυτός για δικό του διάλεξε τον Ιακώβ, τον Ισραήλ για να του ανήκει. Το ξέρω πως μεγάλος είναι ο Κύριός μας, ανώτερος απ' όλους τους θεούς. Όλα όσα θέλησε ο Κύριος τα έκανε, στα ουράνια και στη γη, στις θάλασσες και σ' όλους τους βυθούς. Αυτός από της γης τις άκρες σύννεφα ανεβάζει, ρίχνει αστραπές και προκαλεί βροχή· αυτός, που βγάζει ανέμους απ' τ' αμπάρια του.

ΨΛ 136, 1-9 και 23-26

**Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι
ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος
αὐτοῦ·**

**ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τῶν θεῶν·
ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ τῶν
κυρίων·**

**τῷ ποιήσαντι θαυμάσια μεγάλα
μόνῳ·**

**τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν
συνέσει·**

**τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν
ὕδατων·**

**τῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνῳ·
τὸν ἥλιον εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας·
τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας εἰς
ἐξουσίαν τῆς νυκτός, ὅτι εἰς τὸν
αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· [...]**

**ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν
ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος, καὶ
ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν**

Τον Κύριο δοξολογήστε, γιατί είναι καλός, κι αιώνια διαρκεί η αγάπη του!

Δοξολογήστε το Θεό των θεών!

Δοξολογήστε τον Κύριο των κυρίων!

Είναι ο μόνος που έκανε μεγάλα θαύματα.

Έκανε με σοφία τους ουραμούς.

Απάνω στα νερά τη γη τη στέριωσε.

Έκανε τους μεγάλους φωτοδότες: τον ήλιο να κυριαρχεί τη μέρα, το φεγγάρι και τ' άστρα τη νύχτα να κυριαρχούν. Αιώνια διαρκεί η αγάπη του! [...]

Μες στην ταπείνωσή μας μάς θυμήθηκε, και μας λευτέρωσε από τους εχθρούς μας.

ἡμῶν· ὁ διδοὺς τροφήν πάση
σαρκί.

ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ
οὐρανοῦ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ
ἔλεος αὐτοῦ.

ΙΔΕΕΣ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

✿ «Το ραγισμένο δοχείο». Προ-
βολή, αναστοχασμός και συζήτη-
ση με θέμα: «Όλοι οι άνθρωποι
μπορούν να είναι δημιουργοί».

✿ Project: Εντοπισμός και
αναγνώριση δημιουργών και των
έργων τους στη γειτονιά, το χωριό
ή την πόλη μας.

✿ TPS: Πώς δημιουργεί ο
Θεός τον άνθρωπο. Γράψτε τα
χαρακτηριστικά και ανακοινώστε
τα στην τάξη.

Αυτός σε κάθε ύπαρξη δίνει τροφή.

**Δοξολογήστε το Θεό των ουρανών!
Αιώνια διαρκεί η αγάπη του!**

 Εντοπίστε στο κείμενο της Γένεσης «οι οδύνες μετά την παρακοή» τους συμβολισμούς και συζητήστε με τον διπλανό ή τη διπλανή σας σύγχρονες μορφές και εκφράσεις τους.

 Διαβάστε τους ψαλμούς 135 και 136 και δημιουργήστε ένα ομαδικό γλυπτό.

III. Από την εικόνα στην ομοίωση

Άγιος Λουκάς ο ιατρός

Ο Άγιος Λουκάς γεννήθηκε το 1877 στο Κέρτς της Κριμαίας. Παντρεύτηκε και απέκτησε τέσσερα παιδιά, έχασε όμως τη σύζυγό του

από φυματίωση και δεν ξαναπα-
ντρεύτηκε. Σε όλη του τη ζωή ήταν
από λίγο έως εξαιρετικά φτωχός,
καθώς είτε ο μισθός του ήταν μι-
κρός είτε βρισκόταν στη φυλακή
είτε, όταν του πρόσφεραν χρήματα
για κάποια θεραπεία, υποδείκνυε
άλλα πρόσωπα και ζητούσε τα χρή-
ματα να δοθούν απευθείας σε αυτά.

Ο άγιος Λουκάς ως ιατρός δημο-
σίευσε σαράντα επιστημονικά έργα.
Το 1920 εξελέγη καθηγητής της ανα-
τομίας και χειρουργικής στο Πανε-
πιστήμιο της Τασκένδης και με τη
δική του μέθοδο τοπικής αναισθη-
σίας έκανε εγχειρήσεις με μεγάλη
επιτυχία. Στο επαρχιακό νοσοκομείο
του χωριού Ρομάνοφκα, όπου ερ-
γαζόταν, οι γιατροί δέχονταν 25-30
ασθενείς την ώρα, οι χώροι ήταν μι-
κροί και αποπνικτικοί, ώστε πολλοί
λιποθυμούσαν, και στο ίδιο δωμάτιο

τρεις γιατροί δέχονταν ταυτόχρονα τρεις διαφορετικούς ασθενείς. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ο Βαλεντίν (όπως ήταν το κατά κόσμον όνομά του) εργαζόταν εντατικά στα εξωτερικά ιατρεία και περιόδευε στα χωριά, αναλαμβάνοντας και το χειρουργικό τμήμα. Μέσα σ' ένα χρόνο έκανε 300 χειρουργικές επεμβάσεις.

Ο άγιος Λουκάς ήταν πάντοτε πιστός Χριστιανός. Στο χειρουργείο είχε πάντα την εικόνα της Παναγίας, μπροστά στην οποία προσευχόταν για λίγα λεπτά πριν από κάθε επέμβαση. Το 1921 χειροτονήθηκε ιερέας και αργότερα επίσκοπος Τασκένδης. Από τότε συνδύαζε ποιμαντικά και ιερατικά καθήκοντα. Παρέμεινε αρχίατρος του Γενικού Νοσοκομείου Τασκένδης, χειρουργούσε καθημερινά και παρέδιδε μαθήματα στην Ιατρική Σχολή, πάντα με το ράσο

και το σταυρό του. Από το 1922 και μέχρι την τελευταία του πνοή, γνώρισε συλλήψεις, βασανιστήρια και εξορίες από το καθεστώς της Σοβιετικής Ένωσης. Φυλακίστηκε και εξορίστηκε συνολικά έντεκα χρόνια. Το 1947 του απαγορεύθηκε να μιλά στους φοιτητές, σταμάτησαν να τον καλούν στα ιατρικά συμβούλια και τον απέλυσαν από ιατρικό σύμβουλο. Καθώς όμως εκείνος ενδιαφερόταν για τον ανθρώπινο πόνο, έβγαλε ανακοίνωση ότι «δέχεται καθημερινά, εκτός Κυριακών και εορτών, κάθε άνθρωπο που θέλει τη βοήθειά του», με αποτέλεσμα να καταφθάνουν στο διαμέρισμά του καθημερινά αμέτρητοι άνθρωποι απ' όλη την Κριμαία. Οι ταλαιπωρίες ουσιαστικά κατέστρεψαν την υγεία του και τα τελευταία εννέα χρόνια της ζωής του ήταν τυφλός.

Ο αρχιεπίσκοπος Λουκάς φέρεται από τους πιστούς να εμφάνισε πολλά πνευματικά χαρίσματα όσο ακόμα ζούσε. Κοιμήθηκε στις 11 Ιουνίου του 1961. Οι αρχές απαγόρευσαν την εκφορά του νεκρού από τους κεντρικούς δρόμους της πόλης, πράγμα που προκάλεσε τη λαϊκή αγανάκτηση ακόμα και των αλλόδοξων. Τελικά οι αρχές αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν, η εκφορά έγινε στην κεντρική λεωφόρο της Συμφερούπολης και διήρκεσε τρεισήμισι ώρες. Τη νεκρική πομπή ακολούθησε πλήθος κόσμου, η κυκλοφορία σταμάτησε, ενώ τα μπαλκόνια, οι ταρατσες και τα δέντρα ακόμα, ήταν γεμάτα ανθρώπους. Τον Νοέμβριο του 1995 ανακηρύχτηκε άγιος με απόφαση της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και η μνήμη του εορτάζεται στις 11 Ιουνίου.

Πηγή: <https://el.orthodoxwiki.org>

Αγία Φιλοθέη

Μια φορά κι ένα καιρό ήταν μια ηλιογέννητη καλότυχη βασιλοπούλα, που ζούσε μέσα στα βελούδα, στα μετάξια και στα όνειρα. «Ρηγούλα» τ' όνομα της, που πα' να πει

βασιλοπούλα. Παλάτι της, το αρχοντικό των Μπενιζέλων. Νανούρισμα να κοιμηθεί το καλότυχο, ο «μαρμαρωμένος βασιλιάς». Έτσι θα μπορούσε ν' αρχίσει κανείς ν' ανιστορεί το βίο της Αγίας Φιλοθέης, της Κυράς. Οι χρόνοι που γεννήθηκε η Ρηγούλα ήταν οι χρόνοι που «όλα τα 'σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά». Ήτανε τότες οι χρονιές που «σβησμένες όλες οι φωτιές οι πλάστρες μες στη χώρα». Ήτανε τότες που ο Σταυρός πολεμούσε με τα μισοφέγγαρα.

Μεγάλο το έχει του γονιού κι η μόνη κληρονόμος η Ρηγούλα. Πρέπει λοιπόν, ανάλογα στο γένος και στα πλούτη της, να μορφωθεί η μοναχοκόρη των Μπενιζέληδων. Και μεγαλώνει, βασιλοπούλα ίδια, η Ρηγούλα και φτάνει τη στιγμή που οι γονείς όλου του κόσμου ονειρεύο-

νται να παντρευτεί! Κακοπαντρεύεται όμως η μοσχοθυγατέρα και στον τρίτο χρόνο πεθαίνει ο άνδρας της. Μα κι οι γονείς της πέθαναν κι αυτοί και μένει έτσι ολομόναχη στον κόσμο. Τη θλίψη της, την πίκρα της, όμως, η Ρηγούλα, την κάνει κινητήρια δύναμη. Η πίστη της νερό φουσκωμένο, μπόλικο, τρέχει και πριν φανεί ένας Κοσμάς Αιτωλός, πριν έρθει ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Μηνιάτης, πρώτη αυτή πιάνει το ασύλληπτο πως, όποιος χαθεί για την Ορθοδοξία, πρέπει να θεωρηθεί χαμένος και για το Γένος.

Πετάει μ' απόφαση τα ρούχα της Αθηναίας κυράς η Μπενιζέλου, μαζί πετάει και τ' όνομα της, το Ρηγούλα. Φορεί τα ρούχα της καλογριάς, φορεί κι ένα καινούργιο όνομα: Φιλοθέη η Αθηναία. Και η μεγάλη περιουσία των Μπενιζέλων χρησιμοποιείται

για να χτιστεί ο Παρθενώνας της Φιλοθέης. Στην αρχή έχει πλάι της τις υπηρέτριες του πατρικού της, τις μαθαίνει τέχνη και γράμματα. Σιγά σιγά στην καρδιά της Τουρκοκρατημένης Αθήνας δημιουργείται μια Πρόνοια, που όμοια της και πλάι της μονάχα η Βασιλειάδα μπορεί να σταθεί. Διακόσιες κοπέλες, από τα πρώτα σπίτια της Αθήνας, αφήνουν μισοτελειωμένα τα προικόπανα κι έρχονται πλάι στην «Κυρά». Γιατί, «Κυρά» ονομάζουν οι Αθηναίοι την καλογριά τους. Φτιάχνει το πρώτο γηροκομείο της Αθήνας πλάι στο μοναστήρι κι ανάβει έτσι το πρώτο φως μες στην Αθήνα. Για τα παιδιά πάλι που θα κρατήσουν όλο το βάρος του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας, άλλο κτήριο –να μάθουν τέχνη, γράμματα, να μάθουν πως είναι Χριστιανοί κι Έλληνες. Και μόλις μπαίνουν σε

αυλάκι αυτά, σηκώνει τα μανίκια η Φιλοθέη και φτιάχνει Νοσοκομείο μα και ξενοδοχείο με την παλιά την πρώτη έννοια της λέξης. Για τους ξένους, τους γυρολόγους που καθώς γύριζαν στον τόπο τους, λέγαν πως κάτι καινούργιο γίνεται στην Αθήνα.

Κι ο οδοιπόρος που πορευότανε κάτω από το λιοπύρι της Αττικής και ξεραίνονταν τα σωθικά του από τη δίψα, έβρισκε πηγή να δροσιστεί απ' το πηγάδι που άνοιξε η Κυρά έξω από την Αθήνα, το «Ψυχικό». Την Κυρά την ξέρουν πια οι Έλληνες, μα και οι Τούρκοι που ψάχνουν να βρουν αφορμή να την τσακίσουν την καλογριά. Και βρήκαν την αιτία: Κάτι Ελληνοπούλες, που τις είχαν αρπάξει οι αλλόθρησκοι, θέλουν να σώσουν την πίστη τους. Προσπέφτουνε στην ηγουμένη. Τις κρύβει η Κυρά, μα πιάνεται απ' τους Τούρκους

που τη βασανίζουνε σκληρά «την πίστη σου ή τη ζωή σου». Μα άρχοντες σεβαστοί μιλούν στους Τούρκους κι ημερεύουνε έτσι τ' αγρίμια. Και λεύτερη η καλογριά, ξεκινάει να πάει απέναντι στη Τζια να ετοιμάσει και εκεί μοναστηράκι. Εστία αντίστασης στον κατακτητή και τον αλλόθρησκο.

Βράδυ, παραμονή του Διονυσίου του Αρεοπαγίτη ήτανε, συνάχτηκαν για ολονυχτία οι καλογριές και τότες ήτανε που σπάσανε τις πόρτες οι αντίχριστοι. Την πιάσανε, την χτύπησαν τόσο, όσες ήταν και οι καλοσύνες της και πεθαμένη, πες, την παρατήσανε. Βοτάνια, γιατροσόφια τής βάζαν στις πληγές οι καλογριές, μα η βουλή του Θεού ήταν ν' αναπαυτεί ο εργάτης Του. Στις 19 Φεβρουαρίου ξεκουράστηκε. Μια φορά κι έναν καιρό ήταν μια ηλιογέννητη

καλότυχη βασιλοπούλα, που ζούσε μέσα στα βελούδα, στα μετάξια και τα όνειρα. Και πούλησε τα βελούδα, τα μετάξια και τα όνειρα. Και πούλησε τα βελούδα και τα μετάξια και τα 'κανε σπιτικό για τους κατατρεγμένους. Μια φορά κι έναν καιρό, μαζί μας επερπάτησε μια Γυναίκα, άξια Γυναίκα να την πεις, μαζί μας επερπάτησε η Οσία Φιλοθέη.

Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη,
Μια φορά κι έναν καιρό μαζί μας
επερπάτησε η Οσία Φιλοθέη

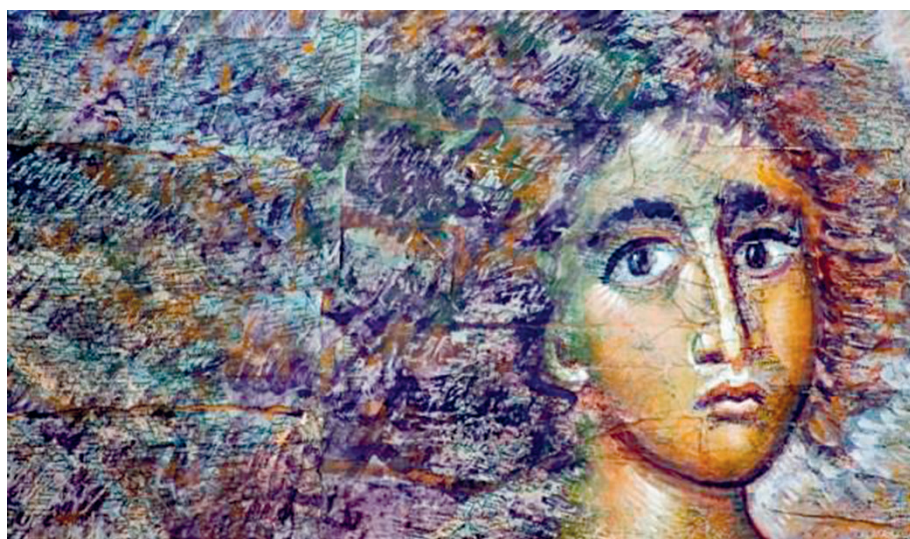

Αγιότητα I

**Όποιος θέλει να γίνει χριστιανός,
πρέπει πρώτα να γίνει ποιητής.
Αυτό είναι! Πρέπει να πονάεις. Ν'
αγαπάεις και να πονάεις.**

**Άγιος Πορφύριος
Καυσοκαλυβίτης, Βίος και Λόγοι**

Αγιότητα II

**Ημερολόγιο ήσυχο στον τοίχο, μια
ημερομηνία
κι οι άγιοι σιωπηλοί, χλωμοί κι
αναμάρτητοι,**

68 / 74 - 75

σημειωμένοι μόνο με το μικρό τους
όνομα,
όπως τους φώναζε η μητέρα τους.
Κύριε, κανείς δεν ήθελε να
μεγαλώσει.
Τάσος Λειβαδίτης, Αγιότητα

Έρωτας συνάμα κι άγιος

Η πρώτη μου λαχτάρα στάθηκε
η λευτεριά· η δεύτερη η δίψα της
αγιοσύνης. Έρωτας συνάμα κι
άγιος, να το ανώτατο πρότυπο του
ανθρώπου.

Νίκος Καζαντζάκης,
Αναφορά στον Γκρέκο

ΙΔΕΕΣ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ✿ Παρουσίαση σκηνών από τη ζωή του Αγίου Λουκά του Ιατρού και της Αγίας Φιλοθέης.
- ✿ Μελέτη περίπτωσης: Αγία Φιλοθέη, Άγιος Λουκάς ο Ιατρός.
- ✿ Ο άγιος Λουκάς ο ιατρός και η αγία Φιλοθέη έζησαν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και αντιμετώπισαν διαφορετικά προβλήματα. Ωστόσο, και οι δύο είχαν αφετηρία την ίδια πίστη και το ίδιο όραμα. Σε έναν πίνακα με δύο στήλες προσπαθήστε να περιγράψετε πώς ανταποκρίθηκε ο καθένας στα διαφορετικά προβλήματα της εποχής του.

IV. Ο άνθρωπος στις άλλες θρησκείες

Ιουδαϊσμός Ο άνθρωπος ως αντικείμενο της θείας φροντίδας

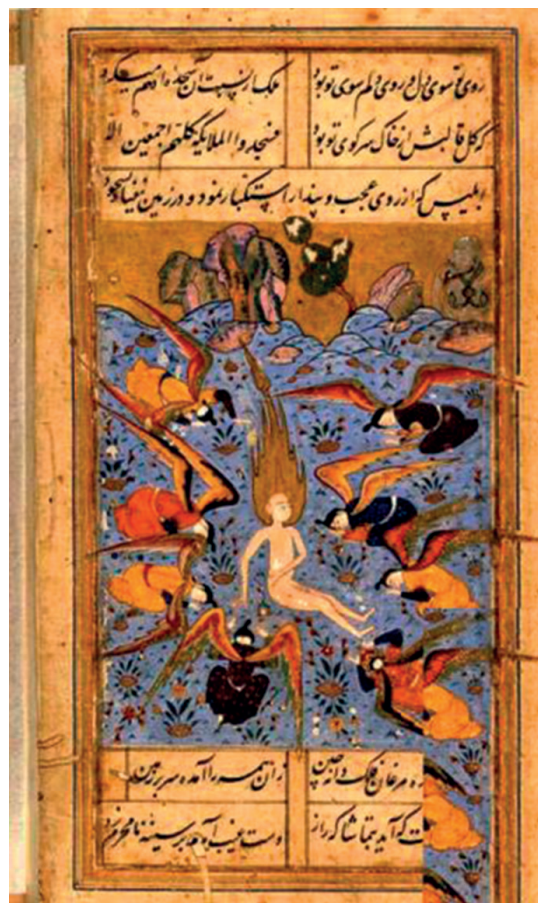
Ψλ 8. 5-7

**Τι τάχα είναι ο άνθρωπος,
ώστε να τον φροντίζεις; Τι τάχα
είναι ο κάτοικος της γης, ώστε να
νοιιάζεσαι γι' αυτόν; Τον έκανες,
ωστόσο, λίγο μικρότερο από σένα·
με δόξα τον στεφάνωσες και με
τιμή. Κύριο τον έκανες πάνω στα
πλάσματά σου, όλα στην εξουσία
του τα έδωσες.**

Ισλάμ

Ο άνθρωπος ως «χαλίφης» (τοποτηρητής) της δημιουργίας του Θεού

Κοράνιο, 2. 30-34

Όταν ο Κύριος είπε στους αγγέλους του «Θα εγκαταστήσω τοποτηρητή Μου στη γη», οι άγγελοι αποκρίθηκαν: «Ζητάς να εγκαταστήσεις στη γη ον που θα αυξήσει

72 / 75 - 76

τα δεινά και θα πολλαπλασιάσει την αιματοχυσία, τη στιγμή που εμείς ψάλλουμε και υμνούμε την αγιότητά Σου;» Και ο Κύριος τους είπε: «Εγώ ξέρω ό,τι εσείς δεν ξέρετε». Δίδαξε ο Κύριος στον Αδάμ τα ονόματα όλων των όντων κι έπειτα παρουσίασε τα όντα στους αγγέλους και τους είπε: «Πείτε μου τα ονόματά τους, αν λέτε την αλήθεια». Και οι άγγελοι απάντησαν: «Ας είναι δοξασμένο το όνομά Σου. Εμείς δεν ξέρουμε τίποτε άλλο, παρά όσα Εσύ μάς δίδαξες. Εσύ είσαι ο Παντογνώστης, Εσύ είσαι ο Πάνσοφος». Είπε ο Θεός στον Αδάμ: «Δίδαξέ τους τις ονομασίες όλων των όντων». Και, όταν εκείνος το έκανε αυτό, είπε σε αυτούς ο Κύριος: «Δε σας είπα ότι ξέρω τα αφανέρωτα και απόκρυφα μυστικά των ουρανών και της γης, όσα κάνετε είτε φανερά είτε κρυφά;» Και όταν είπαμε στους αγγέλους

να προσκυνήσουν τον Αδάμ, όλοι τον προσκύνησαν, εκτός από τον Ιμπλίσ (τον Σατανά), ο οποίος αρνήθηκε με αλαζονεία και έγινε άπιστος.

Ο άνθρωπος ως μικρόκοσμος

Ρουμί, Ο μυστικός ποιητής

Ο άνθρωπος της καρδιάς είναι η έκφραση της ολοκλήρωσης. Αν τύχει και τον συναντήσεις, τα είδες όλα. Κάθε δημιούργημα αυτού του κόσμου είναι μέρος της ύπαρξής του και αυτός είναι ο κόσμος όλος.

Εσύ ο ίδιος είσαι η αληθινή περιγραφή του θεϊκού προτύπου· ο καθρέφτης στον οποίο λάμπει η ωραιότητα του Βασιλιά. Γι αυτό, οτιδήποτε βρίσκεται γύρω σου σε όλο τον κόσμο, οτιδήποτε επιθυμείς ολόψυ-

χα, αναζήτησέ το μέσα σου και φώναξε: «Αυτό είμαι εγώ!»

✿ Ο Τζελαλεντίν Ρουμί (1207-1273) ήταν Πέρσης ποιητής και δάσκαλος θεολογίας και δικαίου στο Ικόνιο, με μεγάλη επιρροή στο Ισλάμ και ιδιαίτερα στον μουσουλμανικό μυστικισμό.

Από το μηδέν στο άπειρο

Από τη στιγμή που μπήκες μέσα στον κόσμο της ύπαρξης, μια σκάλα τοποθετήθηκε μπροστά σου για

να μπορείς να φύγεις. Προηγου-
μένως ήσουν άψυχη ύλη, έπειτα
έγινες φυτό και στη συνέχεια ζώο.
Πώς θα μπορούσε αυτό να μένει
κρυφό από σένα; Στη συνέχεια έγι-
νες άνθρωπος με γνώση, λογική
και πίστη. Ιδού το σώμα, το οποίο
ήταν μόριο σκόνης, πόσο τέλειο
έχει γίνει! Όταν πάψεις να είσαι άν-
θρωπος, αναμφίβολα θα γίνεις άγ-
γελος. Δημιουργήθηκες από τη γη
και ο τελικός σου σκοπός είναι ο
ουρανός. Ξεπέρανα ακόμη και τους
αγγέλους και μπες μέσα στον Ωκε-
ανό. Ίσως η δική σου σταγόνα γίνει
ολόκληρη θάλασσα, η οποία είναι
εκατό θάλασσες του Ομάν. Ας γερά-
σει το σώμα... Δεν πειράζει, αφού η
ψυχή παραμένει νέα.

Τζελαλεντίν Ρουμί, Ντιβάν

Ινδοϊσμός

Κάρμα και Άτμαν: καλές πράξεις και ατομική «ψυχή»

Άτμαν: η αόρατη πηγή των ορατών

Συνεχίζοντας τη διδασκαλία για το Μπράχμαν, ο πατέρας του Σβετακέτου λέει:

«Φέρε μου έναν καρπό από αυτό το δέντρο μπανυάν».

«Τον έφερα, πατέρα».

«Άνοιξέ τον».

«Τον άνοιξα, κύριε».

«Τι βλέπεις μέσα του;»

«Πολύ μικρούς σπόρους, κύριε».

«Άνοιξε έναν απ' αυτούς, γιε μου».

«Τον άνοιξα, κύριε».

«Τι βλέπεις μέσα του;»

«Τίποτε απολύτως, κύριε».

Τότε ο πατέρας του, του είπε: «Γιε μου, από την ίδια αυτή ουσία μέσα

στο σπόρο, την οποία δεν μπορείς να δεις, προέρχεται στ' αλήθεια όλο αυτό το τεράστιο δέντρο μπανυάν. Πίστεψέ με, γιε μου, μια αόρατη και λεπτή ουσία είναι το Πνεύμα ολόκληρου του σύμπαντος. Αυτό είναι η Πραγματικότητα. Αυτό είναι το Άτμαν. Εσύ [ο ίδιος] είσαι [κατά βάθος] αυτό».

Τσάντογκυα, Ουπανισάντ

 Οι Ουπανισάδες είναι Ινδουιστικά ιερά κείμενα, επεξηγηματικά παραρτήματα των Βεδών, με φιλοσοφικό και μυστικιστικό περιεχόμενο.

Άτμαν: οι πολλαπλές διαφοροποιήσεις του ενός

Το άτμαν είναι το αόρατο τμήμα της ανθρώπινης ύπαρξης. Στο σύμπαν υπάρχει ένα μόνο άτμαν. Τα άλλα, τα επιμέρους άτμαν, αποτε-

λούν απλές διαφοροποιήσεις του ενός. Το ατομικό άτομο παίρνει διαδοχικά διάφορες μορφές ύπαρξης και μπορεί να ενσωματώνεται σε έναν άνθρωπο ανώτερης ή κατώτερης τάξεως, αλλά ακόμη και σε ένα ζώο ή και σε ένα φυτό. Το αν μετά τον υλικό θάνατο μια ύπαρξη θα μετενσωματωθεί σε ανώτερη ή κατώτερη μορφή, εξαρτάται από την ποιότητα των έργων, από το κάρμα.

Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας
Αναστάσιος Γιαννουλάτος,
Όψεις Ινδουισμού - Βουδισμού

Σαμσάρα και Κάρμα

Στις Ουπανισάδες εμφανίζονται δύο ιδέες, που είναι άγνωστες στις Βέδες. Αυτές είναι η σαμσάρα και το κάρμα. «Σαμσάρα» είναι η ανακύκλωση των υπάρξεων. Σύμφωνα μ'

αυτήν την αντίληψη, τα έμβια όντα δε ζουν μόνο μια φορά αλλά, αφού μια μορφή ύπαρξης διαλυθεί, κάτι από αυτήν επιβιώνει και μεταβαίνει σε άλλη μορφή ύπαρξης. Δημιουργείται έτσι ένας ατέρμων κύκλος μετενσαρκώσεων, που διατηρεί συνεχώς τα όντα σε κάποια μορφή ύπαρξης. «Κάρμα» σημαίνει πράξη. Οι πράξεις που το ον διέπραξε στην προηγούμενη μορφή ύπαρξης, είναι εκείνες που προσδιορίζουν τη μορφή στην οποία θα μεταβεί. Τέτοιες μορφές, εκτός από την ανθρώπινη, μπορούν να είναι μια ζωική, μια δαιμονική σε κάποια κόλαση ή μια θεϊκή σε κάποιον ουρανό.

❖ Οι Βέδες είναι ένα μεγάλο σώμα κειμένων στα σανσκριτικά, που αποτελούν τις αρχαιότερες γραφές του Ινδουισμού.

Η λύτρωση του ανθρώπου μέσα από την αφοσίωση και την αγάπη

Οι τρεις δρόμοι της λύτρωσης

Οι τρεις βασικότεροι δρόμοι τους οποίους διαμόρφωσε η ινδική σκέψη για την πορεία προς τη λύτρωση υπήρξαν: η οδός των έργων (κάρμα μάργκα/γιόγκα), η οδός των γνώσεων (τζνάνα μάργκα/γιόγκα) και η οδός της αφοσίωσης (μπάκτι μάργκα/γιόγκα). Στο αποκορύφωμα της ινδικής θρησκευτικής ποίησης,

τη Μπαγκαβάτ-Γκιτά («Το άσμα του Κυρίου»), εξαίρεται η τρίτη οδός σωτηρίας, η απλούστερη και αμεσότερη, η μπάκτι μάργκα. Αυτή είναι η οδός της αφοσίωσης στην προσωπική θεότητα. Όταν ο άνθρωπος γεμίσει την ύπαρξή του με αγάπη προς τον θεό –τον συγκεκριμένο θεό της προτίμησής του– και κάνει ό,τι κάνει για χάρη του, τότε ενώνεται μαζί του. Ειδικότερα, όταν πλησιάζει ο θάνατος, ο άνθρωπος μπορεί να καθηλώσει τη σκέψη του αποκλειστικά στο όραμα του Θεού. Έτσι η ψυχή κατευθύνεται προς αυτόν και λυτρώνεται.

Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας
Αναστάσιος Γιαννουλάτος,
Όψεις Ινδουισμού - Βουδισμού

Ο Κρίσνα διδάσκει στον Αρζούνα τρόπους ένωσης με αυτόν

**Σ' εκείνους που, αφιερώνοντας
όλες τις πράξεις τους σ' εμένα
και θεωρώντας με ως τον
ύψιστο σκοπό με λατρεύουν,
διαλογιζόμενοι πάνω σ' εμένα με
αποκλειστική αφοσίωση κι έχοντας
το νου τους προσηλωμένο σ'
εμένα, εγώ, χωρίς καθυστέρηση,
έρχομαι να τους λυτρώσω απ'
τον ωκεανό αυτού του κόσμου
του θανάτου. Τοποθέτησε το νου
σου μόνο σ' εμένα, προσήλωσε
την κατανόησή σου σ' εμένα. Σ'
εμένα τότε θα κατοικείς από κει
και πέρα χωρίς αμφιβολία. Αλλά,
αν δεν μπορείς να προσηλώσεις
το νου σου σταθερά σ' εμένα, τότε
ας είναι οι πράξεις εξευμενισμού
μου ο υψηλότερος σκοπός σου.**

Ακόμη και με το να κάνεις πράξεις για να με εξευμενίσεις, θα φτάσεις στην τελειότητα. Αν δεν μπορείς να κάνεις ακόμη κι αυτό, τότε κατάφυγε στην αφοσίωση σ' εμένα και, με αυτοσυγκράτηση, εγκατάλειψε όλους τους καρπούς των πράξεών σου. Εκείνος ο πιστός μου που είναι απαθής, καθαρός, αμερόληπτος, ελεύθερος από θλίψη, που εγκαταλείπει όλες τις πράξεις [που έχουν σκοπό την απόκτηση καρπών], μου είναι πολύ αγαπητός. Εκείνος που είναι ίδιος προς τον φίλο και προς τον εχθρό, ίδιος προς την τιμή και την ατίμωση, προς το κρύο και τη ζέστη, προς την ευχαρίστηση και τον πόνο, που είναι ελεύθερος από προσκολλήσεις, εκείνος για τον οποίο ο έπαινος και ο ψόγος είναι το ίδιο, που είναι σιωπηλός,

**ευχαριστημένος με οτιδήποτε,
ανέστιος, με σταθερό νου και
γεμάτος αφοσίωση, εκείνος μου
είναι πολύ αγαπητός.**

Μπαγκαβάτ-Γκιτά, XII

Βουδισμός Ο σεβασμός απέναντι σε όλα τα πλάσματα

Νταμμαπάντα

Όλα τα όντα τρέμουν τη βία, όλοι φοβούνται τον θάνατο, όπως και συ. Γι' αυτό τον λόγο μη σκοτώνεις, ούτε να γίνεις αιτία να φονευθεί κάποιος.

Ακόμη και αν είναι κάποιος καλοντυμένος, ακόμα και αν είναι έτοιμος, ήρεμος, έχει αποκτήσει τον έλεγχο και είναι εγκατεστημένος στην ιερή ζωή, μόνο εφόσον αναιρέσει τη βία προς όλα τα όντα, είναι πραγματικά ένας άγιος άνθρωπος, ένας μοναχός.

Αυτόν τον άνθρωπο που έχει αποκηρύξει τη βία προς όλα τα έμβια όντα, αδύναμα ή ισχυρά, που ούτε σκοτώνει ούτε προκαλεί τους άλλους να σκοτώσουν, αυτόν αποκαλώ άγιο.

✿ Η Νταμμαπάντα (Ντάμμα: αλήθεια, Πάντα: στίχοι - Η Αλήθεια σε στίχους) είναι ένα από τα πιο γνωστά βιβλία του Βουδισμού. Είναι μια συλλογή διδασκαλιών του Βούδα Σακιαμούνι, υπό μορφή

στίχων. Οι στίχοι είναι λακωνικοί, απλοί και οι παρομοιώσεις τους μπορούν να γίνουν εύκολα κατανοητές.

Κομφουκιανισμός

Κομφούκιος, Ανάλεκτα

Ένας μαθητής ρώτησε πώς μπορεί να υπηρετεί κανείς τους θεούς και τα πνεύματα. Είπε ο Διδάσκαλος: «Δεν μπορείς να υπηρετείς τους ανθρώπους, πώς θα μπορέσεις να υπηρετήσεις τα πνεύματα;». Τόλμησε να ρωτήσει και για τον θάνατο. Είπε ο Διδάσκαλος: «Δεν ξέρεις τι είναι η ζωή, πώς να ξέρεις τι είναι ο θάνατος;».

Υπάρχει άραγε μια λέξη ικανή να καθοδηγεί τις πράξεις του

88 / 79 - 80

ανθρώπου σε όλη του τη ζωή;
Είπε ο διδάσκαλος: «Ναι, η λέξη
επιείκεια: ό,τι δεν επιθυμείς για τον
εαυτό σου, μην το επιβάλλεις στους
άλλους».

Ο τέλειος άνθρωπος, θέλοντας
να στεριώσει ο ίδιος, στεριώνει
μαζί και τους άλλους ανθρώπους·
θέλοντας να φτάσει ο ίδιος, επιτρέ-
πει και στους άλλους να φτάσουν.
Να μπορείς να προσφέρεις ως
υπόδειγμα τον εαυτό σου, αυτό
μπορούμε πράγματι να πούμε πως
οδηγεί στην τέλεια ανθρωπιά.

Ο ανώτερος άνθρωπος πρώτα
ενεργεί και ύστερα μιλά για τα έργα
του· δεν ανησυχεί, δεν φοβάται.
Όλοι ο άνθρωποι του κόσμου είναι
αδέλφια του.

✿ Τα **Ανάλεκτα** είναι μία συλλογή ρήσεων και διαλόγων του Κινέζου στοχαστή και φιλοσόφου Κομφούκιου με τους μαθητές του. Είναι μια από τα πιο αντιπροσωπευτικές συλλογές κειμένων για τη ζωή, τις ιδέες και τη διδασκαλία του Κομφούκιου και άσκησε σημαντική επίδραση στην κινεζική σκέψη.

Ταοϊσμός

Λάο Τσε, Τάο τε Τσινγκ

Έχω τρεις θησαυρούς
που τους προσέχω σαν κόρη
οφθαλμού.

Ο πρώτος είναι η συμπόνια.

Ο δεύτερος είναι η ολιγάρκεια.

Ο τρίτος είναι πως δεν βαστώ
τους γύρω μου να υποσκελίσω.

Από τη συμπόνια βγαίνει το
θάρρος,
από την ολιγάρκεια η
γενναιοδωρία,
από την ταπεινότητα η αρχηγία.
Στις μέρες μας οι άνθρωποι
αρνιούνται τη συμπόνια,
μα θέλουν να είναι θαρραλέοι.
Αρνιούνται την ολιγάρκεια,
μα θέλουν να 'ναι γενναιοδωροί.
Αρνιούνται την ταπεινότητα,
μα θέλουν να 'ναι πρώτοι.
Αυτό είναι σίγουρος θάνατος.
Με τη συμπόνια στη μάχη αν
χιμήξεις,
νικάς.
Με τη συμπόνια αν γενναία
αμυνθείς,
δεν πισωπατάς.
Η συμπόνια είναι ο τρόπος
που μ' αυτόν ο ουρανός μάς
γλιτώνει και μάς σκέπτει στοργικά.

ΙΔΕΕΣ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

✿ Έρευνες: α. Ο σεβασμός προς τους μεγαλύτερους στο Ισλάμ
β. Ο σεβασμός προς τα πλάσματα του Θεού στις θρησκείες της Ανατολής.

✿ Προβολή της ιρανικής ταινίας «Περσέπολις» (Persepolis), Μαρζάν Σατραπί, Βενσέν Παρονό.

✿ Διαβάστε το κείμενο (σ. 42/69) του επισκόπου Διοκλείας Κάλλιστου Ware: «Εφόσον όλοι μας είμαστε ελεύθεροι, ο καθένας εκφράζει τη θεία εικόνα με τον δικό του ή τον δικό της ανεπανάληπτο τρόπο» και, στη συνέχεια, το κείμενο (σ. 74/76) του Τζελαλεντίν Ρουμί: «Εσύ ο ίδιος είσαι η αληθινή περιγραφή του θεϊκού προτύπου· ο

καθρέφτης στον οποίο λάμπει η ωραιότητα του Βασιλιά. Γι αυτό, οτιδήποτε βρίσκεται γύρω σου σε όλο τον κόσμο, οτιδήποτε επιθυμείς ολόψυχα, αναζήτησέ το μέσα σου και φώναξε: αυτό είμαι εγώ!». Προσπαθήστε να βρείτε σημεία συνάντησης ή απόκλισης στα δύο κείμενα.

 Σημειώστε ένα γλωσσάρι με τις βασικές αρχές του Ινδοϊσμού για τον άνθρωπο.

 Μελετήστε προσεκτικά τα κείμενα του Κομφούκιου. Σημειώστε ποιες αρετές περιγράφει και ανακοινώστε τα αποτελέσματα στην τάξη.

 Αξιοποιήστε το συλλογιστικό μοτίβο «Συνδέοντας, επεκτείνοντας, προκαλώντας», για να αναπτύξετε το θέμα: «Οι τρεις θησαυροί» του Λάο Τσε.

ΠΗΓΕΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

[Όλα τα μεταφρασμένα βιβλικά παραθέματα προέρχονται από τον ιστότοπο της Αμερικανικής Βιβλικής Εταιρείας, πηγή: el.bibles.org]

- ✿ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου,
Το τέλος του ηρωισμού, Ο
σύγχρονος άνθρωπος, Δοκίμια,
Οι Εκδόσεις των Φίλων 1992,
σσ. 301-306
- ✿ Έριχ Φρομ, Ο φόβος μπροστά
στην ελευθερία, Μπουκουμάνης
1971, σσ. 184-185
- ✿ Ποιος τη ζωή μου - Τα
τραγούδια του αγώνα (1974),
Στίχοι: Μάνος Ελευθερίου,
Μουσική: Μίκης Θεοδωράκης

- ✿ Άγγελου Τερζάκη,
Προσανατολισμός στον αιώνα,
Οι Εκδόσεις των φίλων 2000
- ✿ Μ. Βασιλείου, Εις την μάρτυρα
Ιουλίτταν και περί ευχαριστίας,
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ,
ΤΟΜΟΣ 31ος, ΡG 31, σσ. 237 –
261
- ✿ Αββά Δωρόθεου, Επιστολαί
διάφοροι, Ετοιμασία 2011, Ι. Μ.
Τιμίου Προδρόμου Καρέα (181)
- ✿ Γρηγορίου Νύσσης, Περί
φιλοπτωχείας και ευποΐας
λογ. Α', Ρ.Γ. 46 στο Ο Θεός
μου ο αλλοδαπός, Θανάσης
Παπαθανασίου, 2004
- ✿ Τάσου Λειβαδίτη, Αν θέλεις να
λέγεται άνθρωπος, Ποίηση 1,
1950-1966, Μετρονόμος 2015

- ✦ **Κάλλιστου Ware, Εικόνα, ελευθερία και δημιουργικότητα, Η εντός ημών Βασιλεία, Ακρίτας 2000, σ. 55**
- ✦ **Ισαάκ του Σύρου, Η ελεήμων καρδιά, Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών, Ισαάκ του Σύρου Λόγοι Ασκητικοί ΞΒ-ΠΣΤ, Πατερικές Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς» 1991**
- ✦ **Επίσκοπος Διοκλείας Κάλλιστος (Ware), Ο άνθρωπος ως ιερέας της Δημιουργίας, Η Ορθόδοξη Θεολογία στον 21ο αιώνα, Ίνδικτος 2005**
- ✦ **Άγιος Λουκάς ο ιατρός, <https://el.orthodoxwiki.org>**

- ✿ Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη, Μια φορά κι έναν καιρό μαζί μας επερπάτησε η Οσία Φιλοθέη, περιοδικό «Πειραιϊκή Εκκλησία», Φεβρουάριος 2001
- ✿ Αγίου Πορφύριου Καυσοκαλυβίτου, Βίος και Λόγοι, έκδοση Ι. Μ. Χρυσοπηγής, Χανιά 2003, σ. 238
- ✿ Τάσος Λειβαδίτης, Αγιότητα, Ποίηση, Τόμος Τρίτος, 1979 - 1987, Κέδρος 2009
- ✿ Νίκος Καζαντζάκης, «Αναφορά στον Γκρέκο», εκδόσεις Καζαντζάκη 2009, σ. 72
- ✿ Οι «πέντε στύλοι» του Ισλάμ, Χριστιανισμός και θρησκευόμενα, Β΄ Γενικού Λυκείου, ΟΕΔΒ, Αθήνα, <http://ebooks.edu.gr>

- ✿ Γρηγόριος Ζιάκας, Ο μυστικός ποιητής Maulana Jalaladdin Rumi και η διδασκαλία του, Πουρνάρας 1996
- ✿ Επιγραφή γραμμένη από τον Ρουμί σε τόπο προσευχής στο Ικόνιο.
- ✿ Γρηγόριος Ζιάκας, Ο μυστικός ποιητής Maulana Jalaladdin Rumi και η διδασκαλία του, Πουρνάρας 1996
- ✿ Τσάντογκυα Ουπανισάντ, Χριστιανισμός και θρησκευόμενα, Β΄ Γενικού Λυκείου, ΟΕΔΒ, Αθήνα, <http://ebooks.edu.gr> , σσ. 12-14
- ✿ Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Όψεις Ινδουισμού – Βουδισμού, Αθήνα 1988

- ✿ Σαμσάρα – Κάρμα,
Χριστιανισμός και θρησκευόμενα,
Β΄ Γενικού Λυκείου, ΟΕΔΒ,
Αθήνα, <http://ebooks.edu.gr>
- ✿ Αναστάσιος Γιαννουλάτος,
Ώψεις Ινδουισμού – Βουδισμού,
Εκδόσεις Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου
Αθηνών 1985
- ✿ Μπαγκαβάτ-Γκιτά, Ο Κρίσνα
διδάσκει στον Αρζούνα
τρόπους ένωσης με αυτόν, μτφ.
Παντουβάς Θ., Καρδαμίτσας
1991
- ✿ Νταμμαπάντα, Η οδός της
Αλήθειας, 129, 142, 405,
Καστανιώτης 1988

✿ Κομφούκιος, Ανάλεκτα (11.12),
(17.12), (15.24), (6.30), (1.8),
(12.4), (12.5), μτφ. Μαρία
Γεωργοπούλου, Οδυσσέας 2004

✿ Λάο Τσε, Τάο τε Τσινγκ,
Εισαγωγή - απόδοση Μ. Μεταξά,
Δ. Χουλιάρáκης, Μελάνι 2007

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

σ. 60 Σιωπή, Odilon Redon, 1911,
Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης, Νέα
Υόρκη

σ. 62 Ο άνθρωπος του Βιτρούβιου,
Λεονάρντο Ντα Βίντσι, 1490,
Πινακοθήκη Ακαδημίας Βενετία

σ. 62 Ο Μπάτμαν του Βιτρουβίου,
κόμιξ

σ. 62 The Vitruvian mouse, κόμιξ

σ. 63 Ο περιπατητής, Marti-Moreno,
γλυπτό, τεχνική με σίδηρο, 2012

σ.65 Εγώ ειμί η άμπελος η αληθινή,
Έλενα Τσερκάσοβα

σ.65 Η Δημιουργία της Εύας, Bible
of Souvigny, 12ος αιώνας

- σ.65 Η Δημιουργία του κόσμου,
ψηφιδωτό, 13ος αι., Βαπτιστήριο
του αγίου Ιωάννη, Φλωρεντία**
- σ. 66 Ο Ιησούς πλένει τα πόδια
των μαθητών του, 16ος αι., Ιερά
Μονή Διονυσίου, Άγιον Όρος**
- σ. 66 Νιπτήρας, Έλενα
Τσερκάσοβα**
- σ. 67 Καταυλισμός προσφύγων,
Τανζανία, Σεμπαστιάο Σαλγάδο,
1994**
- σ. 69 Η ονοματοδοσία των ζώων
από τον Αδάμ, μονή Αναπαυσά,
Μετέωρα, 16ος αιώνας**
- σ. 69 Bible de Moutier-Grandval
Abbaye Saint-Martin de Tours**
- σ. 70 Hildegard von bingen scivias
2.1 The redeemer 1150, trivium
art history**

**σ. 72 Άγιος Λουκάς Αρχιεπίσκοπος
Συμφερουπόλεως και Κριμαίας**

**σ. 73 Η αγία Φιλοθέη, Φώτης
Κόντογλου, Ναός αγίας
Φιλοθέης, Αθήνα**

σ. 74 Η αγία Φιλοθέη διδάσκει

σ. 75 μορφή, π. Σταμάτης Σκλήρης

**σ. 76 Οι άγγελοι τιμούν τον Αδάμ,
μικρογραφία από την Περσία
(1560), British Library**

σ. 76 Τζελαλεντίν Ρουμί

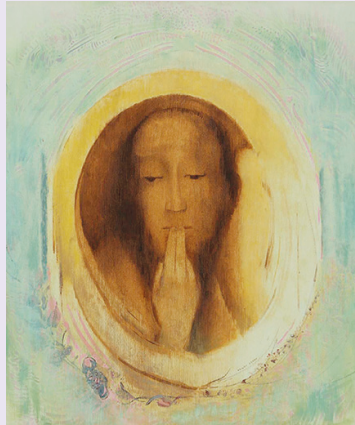
**σ. 76 Ο υπηρέτης του Θεού που
κατέχει σοφία και μυστική
γνώση, μικρογραφία από τη
Μογγολία, 17ος αι.**

**σ. 78 108 Βούδες, φωτ. Steve Mc
Curry**

**σ. 81 Βοσκός, Natalia Gontcharova,
1915**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

3. Ποιος είναι ο άνθρωπος;

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.